

MENTALITATEA-DOMENIU DE STUDIU FILOSOFIC

Alexandrina COȘCIUC^{1*}

¹Universitatea Tehnică a Moldovei, Facultatea Calculatoare, Informatică și Microelectronică, Departamentul Ingineria Software și Automatică, grupa TI-193, Chișinău, Republica Moldova

*Autorul corespondent: Alexandrina COȘCIUC, alexandrina.cosciuc@gmail.com

Rezumat. *Mentalitatea este fenomenul rațional, ce structurează algoritmul nostru individual de analiză, percepere și asimilare a realității. Ca concept global, structura mentalității include, atât mentalitatea individuală a membrilor unui grup social, cât și mentalitatea colectivă a grupului respectiv. Pe plan individual mentalitatea transcende din construcțiile mentale, ce alcătuiesc un mecanism de gândire fix, în cazul tipului de mentalitate fix, sau crescător, în cazul tipului de mentalitate crescător. Proiecția valorilor și principiilor elucidate de o multitudine specifică de mentalități individuale, constituie mentalitatea colectivă a societății respective.*

Studierea mentalității atât la nivel individual, cât și la nivel colectiv ne deschide calea spre desăvârșirea personalității și autocunoașterea propriei esențe.

Cuvinte cheie: *structura mentalității, mentalitate individuală și colectivă, mentalitate fixă și crescătoare, autocunoașterea personalității.*

Introducere

Pe parcursul istoriei, fenomenul gândirii, ce a purtat omenirea printr-o multitudine de etape a fost mentalitatea. Acest fenomen pur rațional, a declanșat o serie de reacții în lanț orientate spre escaladarea de către om a nivelelor gândirii. Însă, ce ar însemna de fapt termenul mentalitate?

Structura conceptului mentalitate

Mentalitatea ar putea fi definită în mod general ca “gândire specifică unui individ sau unei colectivități” [1], cu alte cuvinte, un mecanism mental structurat, ce definește modul de gândire uman. Totodată mentalitatea poate fi considerată ca fiind un “ansamblu al predispozițiilor, atitudinilor, deprinderilor, orientărilor intelectuale și morale, cognitive și afective, comune membrilor unei colectivități. Această colectivitate poate fi o societate, un grup social, ori o categorie de indivizi. Ca și atitudinea, mentalitatea se exprimă prin opinii, construcții intelectuale, credințe, reprezentări specifice” [2]. Având un areal extins de referință, ca fenomen polisemantic, mentalitatea constituie deci, un concept global. În esență acest concept presupune o proiecție nu doar a modului de gândire structurat, ci și a concepțiilor asupra lumii, a obișnuințelor morale, psihologice și afective, precum și a domeniului spiritual. Din cauza naturii sale complexe, cercetarea mentalității ca fenomen presupune un studiu echidistant al unei multitudini de elemente sociale și reprezentări psihologice. Conceptul de mentalitate, intră pe anumite porțiuni în contrast cu știința, aceasta nefiind capabilă să discearnă profunditatea și fluctuațiile elucidate de acest concept global.

Mentalitatea individuală și mentalitatea colectivă

Conceptul de mentalitate cuprinde două entități diferite ce se află într-o profundă interdependență: mentalitatea individuală și mentalitatea colectivă.

Mentalitatea individuală constituie baza fundamentală a personalității. Însă ce este personalitatea și care ar fi componentele ei?

„Personalitatea umană reprezintă ansamblul de elemente, de trăsături, de aptitudini, de motivații și de roluri caracteristice fiecărui individ. Dar, deși sunt formate din aproximativ aceleași elemente, fiecare personalitate are o notă particulară, deoarece personalitatea depinde nu numai de elementele din care este constituită, ci și de modul în care elementele respective sunt organizate și ierarhizate” [3]. Personalitatea mai reprezintă prin extensie o sumă a caracteristicilor psihologice, comportamentale, emoționale și sociale. De la naștere, fiecare persoană are propria personalitate,

totuși aceasta nu e încă stabilită decisiv, ci se referă mai degrabă la anumite caracteristici proprii, care în timp și sub influența diferitor factori vor putea suferi restructurări și modificări. Aptitudinile unui individ și integrarea lui în diferite grupuri sociale va depinde de personalitatea sa, care se află în proces continuu de dezvoltare. Aspectul fundamental la definirea personalității transcende dintr-o serie de caracteristici individuale, ce transformă oamenii în entități diferite. De aceea, G.W. Allport specifică în lucrarea sa “Structura și dezvoltarea personalității” că “personalitatea este formată dintr-o serie de trăsături comune, dar și dintr-o serie de trăsături individuale, care derivă din modul în care sunt organizate elementele sistemului” [4].

Structura personalității.

„Personalitatea umană este rezultatul colaborării tuturor factorilor morfologici, fiziologici, psihici, cognitivi, afectivi și motivaționali care reușesc să dea naștere unei structuri integrate, întovărășită de sentimentul de sine, care ne distinge de toți ceilalți indivizi” [5]. Însă personalitatea nu este doar un efect al simbiozei elementelor mentale ale organismului, ci și a influențelor pe care mediul le are asupra persoanei în cadrul raportului, pe care individul trebuie să îl susțină cu mediul. Deducem deci, că personalitatea, ca fundament al mentalității, trebuie să dea dovadă nu numai de unitate, stabilitate și consecvență, ci și de plasticitate, flexibilitate și adaptabilitate pentru a putea supraviețui într-un mediu variabil sau ostil. Personalitatea constituie în esență un motor prim universal al mișcării psihice, ce determină un individ să acționeze, să simtă, să gândească într-un mod specific și să se dezvolte într-un mediu. În același timp, cercetarea personalității, ca structură dinamico-psihologică permite înțelegerea mecanismului de orientare a unui individ în cadrul mediului înconjurător și anticiparea predefinită a unor aspecte esențiale ce îi influențiază mentalitatea individuală.

Structura psihologică a personalității este configurată din două componente: temperamentul și caracterul. “Temperamentul este o componentă a personalității ce se referă la modul cum reacționează și comportă un individ în anumite situații fixe, spre exemplu în cazul unor schimbări din mediul înconjurător și a unor situații critice” [6]. Temperamentul structurează comportamentul, ce reflectă partea sa practică. La rândul său comportamentul se exteriorizează prin vorbire, acțiuni și reacții emoționale. “Caracterul se referă la caracteristicile de personalitate care sunt manifestate și învățate în cadrul mediului, de exemplu, sentimentele sunt înnăscute, dar felul în care le exprimăm face parte din caracter” [7]. Normele sociale, comportamentul și limbajul sunt doar câteva componente ale caracterului, ce se includ în personalitate. Atât temperamentul, cât și caracterul, ca componente psihologice, costructurează armonios partea exprimată a personalității, proiectând o imagine reală a mentalității

Avându-și originea în subconștient, mentalitatea individuală este asemenea unui algoritm predefinit, ce determină orientarea deciziilor, opiniilor și reprezentărilor noastre în raport cu mediul înconjurător. Influența mentalității asupra individului cucerește toate nivelele personalității: conștientul, inconștientul și preconștientul. Conștientul, ce reprezintă o limitată “parte a gândurilor, sentimentelor și senzațiilor” [8] omului, constituie partea executivă a instrucțiunilor transmise de algoritmul simbolic al mentalității. Inconștientul este “partea cea mai importantă a personalității umane” [9], care întruchipează “instinctele, dorințele ce direcționează comportamentul uman” [10] constituie sediul mecanismului mentalității și algoritmul propriu-zis al mentalității. Inconștientul este principala sursă motivatoare a vieții psihice, acesta cuprinde de asemenea forțe și energii asupra cărora puterea algoritmului mental generează o influență difuză. Preconștientul, este cel ce formează “depozitul amintirilor, gândurilor, imaginilor, de care subiectul nu este conștient pe moment, dar pot fi aduse cu ușurință în conștient” [11]. Preconștientul posedă încapsulate reprezentările și consecințele unor posibile desfășurări ale prototipurilor acțiunilor noastre, bazate pe analiza trecutului. Acestea proiectează o influență considerabilă asupra comportamentului și decizilor noastre.

Mentalitatea colectivă este, prin esență, multitudinea mentalității indivizilor, ce alcătuiesc o colectivitate, un grup sau o categorie specifică de oameni. Presupune întru chiparea tuturor principiilor ce se evidențiază, ca fiind definatorii, în cadrul unui grup social. Mentalitatea fiecărui individ reprezintă un punct de reper și prin extensie o forță energetică ce generează o mentalitate comună. De fapt, nu individul este cel care se auto-inventează, creându-și singur moralul, dreptul social, limba sau normele etice proprii. Mai degrabă modul de a se comporta în circumstanțe cotidiene, cu egalii, superiorii sau subordonații săi, cu cei puternici și cu cei slabi ar fi de fapt prestabilit de comunitatea din care face parte, datorită educației, instruirii și mentalității colective a acesteia. Mentalitatea colectivă se impune prin activități conștiente, concepții predefinite răspândite în cercuri largi, ce sunt, mai presus de toate stările mentale exteriorizate individual. Fiind comune tuturor, aceste activități și obiceiuri nu mai sunt proprii, ci sunt proiecții sociale. Astfel ideile, conceptele, moralitatea și chiar gusturile noastre sunt direct influențate de forța mentalității colective. Având în vedere transcendența impactantă a unor tendințe și reprezentării individuale, ce sunt de fapt simple reflecții ale unor valori și norme colective, ce se emancipează, este esențial să ne valorificăm propriul potențial mental și să ne construim o mentalitate lipsită de amprenta unor standarde, ce nu s-ar afla într-o relație de intercondiționare cu valorile și normele morale impuse de propria conștiință. Astfel am fi capabili să ne exercităm capacitatea de gândire la un nivel superior, reușind să limităm predeterminarea mentalității noastre individuale și prin extensie a ciclului propriei existențe.

Mentalitatea fixă și mentalitate crescătoare

Studiul mentalității colective scoate în relief o reciprocitate definitorie între tipul și structura mentalității individului și mentalitatea comună a unei colectivități. Acest fapt se datorează tendinței înnăscute umane de a proiecta și transmite posterității valorile proprii și clișeele specifice unei mentalități aparte. Conform unui studiu științific al mentalității realizat de psihologul american Carol S. Dweck [12], complexitatea mentalității individuale s-ar putea ramifica în două tipuri principale de mentalitate: mentalitate fixă și mentalitate crescătoare.

Criteriul ce ar impune clasificarea ar fi concepția distinctă a indivizilor în vederea abilităților proprii și anume: ideea că acestea ar fi entități fixe, raportată la tendința de a gândi diferit, că abilitățile înnăscute pot fi supuse cu certitudine procesului de extindere și perfecționare nelimitată. Acest criteriu fundamental împarte structura mentalității în două viziuni complet distincte în ce privește percepția realității. În cadrul studiului atenția este focusată asupra interacțiunii mentalității individuale cu patru factori ai vieții: efortul, riscurile, greșelile și criticile constructive.

Individualitățile cu tipul de mentalitate fix se confruntă cu tendința de a se autolimita în circumstanțe ce pretind efort, din cauza certitudinii în ce privește abilitățile proprii, ce în viziunea acestora nu ar putea fi lărgite din cauza statutului lor fix. În raport cu factorul de risc tipul de mentalitate fix simte impulsul de a evita cu desăvârșire riscurile și potențialul pericol într-o formă rigidă. Când comit greșeli sunt deosebit de afectați din cauza specificului modului de gândire fix, ce elucidează o formă de perfectionism înrădăcinată. Când sunt criticați reprezentanții acestei mentalități tind să își atribuie la nivel personal critica și cedează tentației de a se “pune la defensivă”, astfel nedându-și posibilitatea de a se îmbunătăți și progresa mai mult în ceea ce fac.

Reprezentanții mentalității crescătoare însă au un punct de vedere optimist în ce privește dimensiunile potențialului propriu. Aceștia sunt convinși că abilitățile lor sunt flexibile și că exercitând efort vor fi capabili să se autodepășească. Pentru ei riscurile sunt oportunități ce îi motivează să își lărgescă bagajul de cunoștință și să progreseze. Când greșesc, sunt realiști, învățând din propriile eșecuri și avansând. Individualitățile cu tipul de mentalitate crescător reușesc să înțeleagă că “nimic nu se obține rapid”, iar calea spre adevărata fericire se ascunde în procesul extenuant pe care îl impune drumul spre visul nostru, de aceea este esențială savurarea fiecărui pas al drumului spre succes. Fiind conștienți de acest lucru, ei ascultă criticile și le valorează, cultivând astfel capacitatea să transforme orice comentariu, mai puțin inspirat, într-o treaptă ce îi conduce spre autodesăvârșire.

Concluzii

Totuși, cât de importantă ar fi studierea conceptului de mentalitate ca fenomen socio-uman și de ce am analizat particularitățile a două tipuri de mentalitate? Care a fost de fapt scopul?

Este interesant că noi ca ființe umane, ne aflăm aproape tot timpul „într-un dialog”. Un dialog continuu ce nu poate fi încheiat, restricționat sau controlat... Este un dialog cu noi înșine, cu ceea ce suntem, cu trecutul nostru, cu visele noastre și cu capacitatea noastră de a percepe realitatea.

Noi suntem cei ce decidem cum să privim realitatea. Evenimentele tind a fi neutre, noi le atribuim semnificații și intenții. În funcție de tipul și particularitățile mentalității noastre, ne putem crea realitatea: ori e una optimistă, minunată în care ne simțim fericiți și recunoscători de ceea ce suntem, ori e una mediocră în care tot ce se întâmplă e fix și predestinat. A fi capabili să ne creăm realitatea, e o putere supremă ce poate totuși acționa și în detrimentul nostru. Dacă nu am ști cum să o folosim, această “super abilitate” ne-ar putea transforma în cele mai nefericite individualități, însă dacă învățăm să autoantrenăm forma în care privim realitatea și să o asimilăm, atribuindu-i algoritmul unei mentalități crescătoare putem deveni invincibili în ce privește obiectivele pe care dorim să le atingem. Având în vedere că conceptul de mentalitate poate fi considerat, ca fiind matricea simbolică a gândirii umane și mecanismul esențial de percepție a realității, studierea acestuia ar constitui primul pas spre autocunoașterea propriei personalități.

Referințe

1. OPREA, I., PAMFIL, C.G., RADU, R., ZĂSTROIU, V. *Dicționarul universal ilustrat al limbii române: vol. IX*. București: Litera Internațional, 2011, p. 286
2. PARNOVEL, V. *Reevaluarea conceptelor realității spirituale: Aspecte logico-metodologice ale domeniului*. Chișinău: 2019, p.121
3. RESTIAN, A. Importanța personalității în patologia umană. In: *Practica medicală – vol. VI*, 2011, 2(22), pp.85-90
4. ALLPORT, G.W. – *Structura și dezvoltarea personalității*. București: Editura Didactică, 1981, p. 127-130
5. *Ibidem*; p. 144
6. SEELBACH GONZÁLEZ, G. A. *Teorías de la personalidad*. Ciudad de México: Red Tercer Milenio S.C., 2013, p. 9-10
7. *Ibidem*; p. 9-10
8. MIHAL, G.I. *Psihologia Personalității - note de curs*. Cluj: Litera I. T. A., 2011, p.11-13
9. *Ibidem*; p. 11
10. *Ibidem*; p. 12
11. *Ibidem*; p. 13
12. DWECK, C.S. *Mindset: The New Psychology of Success*. New York: Random House USA Inc, 2006, p.36-165